

VASÁRNAP

A MAGYARSÁG MELLÉKLETE

A Sugár-ut meghódítása

(Budapest völegénye)

Irtá: Krúdy Gyula

I.

Podmaniczky 45 esztendő korában újra kezdte az életet, — miután addigi életére a feledés fátyolát borította.

Jóformán mindenét elveszítette 45 esztendő koráig, amiye addig volt.

Elveszítette neve elől a bárói predikátumot, mert az észak-keleti vasutnál, ahol hivatalnoki minőségben napjában sokszor kellett ráírni nevét az elintéztet aktákra: nem futotta idő a „bárói“ titulus leírására is. (Majd később ugyancsak elveszítte keresztnévét, Frigyes nevét, mert az életbiztosítási intézetnél, ahol már a részvényekre is rájegyeztette nevét: sok-sok ezer részvény-papírosra kellett rávezetni manupróriáját. Lett belőle röviden: Podmaniczky.

Ha váltóra irta volna ezt az egy nevet: talán ugyancsak olyan megbecsülésben részesül vala aláírása, mint abban az időben, amikor teljes nevét és címét kitöltötte a váltók ürlapjain.

De Podmaniczky 45 éves korában fogadalmat tett, hogy váltóra többé nem írja nevét, miután sorban beváltogatta azokat a váltókat, amelyeket 1848 óta aláírogatott. Közben kifizetett, újra kifizetett, amelyekért végül, mert hisz ez a váltók sorsa, mégis csak beperelték és úgy elverték rajta a port, hogy mindenét el kellett adni az esernyőjén kívül. Ezt az esernyőt csak azért hagyták meg neki, hogy esős időben is utána járhasson azoknak a váltóknak, amelyekre rokonai, barátai, politikai bajtársai kedvéért a nevét felirogatta. (A maga kedvéért nevét csak beszélyek és regények lapjaira írta, amely névnek a használatát a kiadó és közönség is addig gyakorolta, amíg Podmaniczky Frigyes a baráti jótállások miatt anyagilag tökéletesen tönkrement. Akkor vége lett írói

dicsőségének. Mert ugyan kinek írhatna erkölcsnemesítő olvasmányokat egy olyan ember, aki a maga erkölcséire se tudott kellően vigyázni?)

Podmaniczky tehát fogadalmat tett, hogy többé az irodalom terén sem kísérletezik, miután könyveit jóformán utolsó példányig eladta Laufer és a többi könyvtáros. Podmaniczky nekiállt, hogy az utolsó példányokat megint kéziratul lemásolja; irt, irt hosszú éjszakákön át, hogy végképpen ne veszzen nyoma irodalmi munkásságának, amellyel a XIX. század olvasói előtt ismertté és kelendővé tette nevét. Leírta újra a könyveket, de nem a könyvkiadó számára, hanem a Nemzeti Múzeumnak, hogy azok kéziratban megmaradjanak ott mindaddig, amíg a Múzeum fennáll.

„Mire nézte a napot?“ — kérdezhetné valaki az elmúlt század dialektusában, aki Podmaniczky sorsán aggódna.

45 esztendő korában, midőn Ármin öccse adósságainak a kifizetésével és aszódi birtokának eladásával elkészült, majd öccsét olyan állásba juttatta, amelynek jövedelméből szerényen megélhetett; gondoskodott öccse gyermekeinek sorsáról, még pedig akként, hogy a barátok terén lévő Podmaniczkyháza eladta és annak eladási árából a pesti árvaszéknél a gyermekek nevére 10—10 ezer forintot helyezett el; de befizette azokat az alapítványi összegeket is, amelyeket Ármin öccse ígért, de tönkrement folytán nem fizethetett: így, az ágostai hitvallású evangélikus kerületnek, iskolai célokra 1500 forintot, a Magyar Tudományos Akadémiának 600 forintot, a Nemzeti Színház gróf Károlyi György alapjának 1050 forintot, a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének 220 forintot: — 45 éves korában,

midőn Ármin öccse további adósságai felmerülése céljából eladta butorait, könyvtárát, fegyvertárát, képtárát, lovait, kocsijait és saját nevelésű, kitünő fajta agarait, amely dolgokat baráti körben árusított, mert a külszinre mindig sokat adott Podmaniczky Frigyes: — 45 éves korában, midőn az aszódi ősi kastélyból az utolsó emléktárgyak is elvándoroltak Prónay Józsefhez, gróf Károlyi Sándorhoz, Blaskovich Ernőhöz és Mikushoz, gróf Degenfeld Gusztávhoz, gróf Keglevich Bélához, báró Podmaniczky Leventéhez és Geyzához, báró Radvánszkyhoz, gróf Ráday Gedeonhoz, hogy azok tovább őrizzék a Podmaniczky-család hagyományait együtt annak emléktárgyait is: — 45 éves korában Frigyes báró visszavonult a katonai pályától is, amelyen honvédkapitányi rangig vitte és szabadságolt állományában is résztvevő odáig a hadgyakorlatokon, amikor ugy a főparancsnok József főherceg, valamint Henner Károly ezredese és dandárnoka, valamint pazonyi Elek Gusztáv őrnagy a climerét nyerte: — 45 éves korában szakított a flaneur-életmódot igénylő, költséges fogadói étellel, feladta az Angol királynő szállodában csaknem 25 esztendeig bérelt lakosztályát, egyszerű polgári lakást bérelt, amelynek egyik szobáját hónapos lakónak adott, már csak azért is, mert a hónapos lakó által fizetendő 25 forintnyi összegből az egész lakás bérletét fedezni lehetett némi csekély hozzápótlással... Az új lakás rendbentartására gazdaasszonyt fogadott, de ruháit továbbra is a Kerepesi-ut sarkáról felhívott hordárral keféltette, mert asszony ilyesmire nem ért. Ugyancsak e sarki hordár hozta el a közeli kifőző-helyről a mindennapi ebédet, amelyre Frigyes báró előfizetett. Erre a polgári kényelemre pedig még azért volt szüksége Frigyes bárónak, hogy azokat az adósságait is kifizethesse, amelyekre eddig nem is gondolt. Egy regényre volt adóssága a könyvkiadójánál, amely regényt meg kellett

írni, miután annak árát már elköltötte. Ezt válaszoljuk annak az aggodalmaskodónak, aki a 45 éves Podmaniczky Frigyesről azt kérdezné: „mire nézte a napot?“

*

Frigyes báró az elszegényedett, de kötelességüket teljesített emberek csendes és megfizethetetlen önértetével nyomorgott csaknem két és fél esztendeig.

Ezen idő elteltével éppen azt írta naplójába. (ahol tünődéseinek hangot adni szokott), hogy vajjon ugyanigy cselekedne-e másodszer is az életben, mint az elmúlt esztendőkből cselekedett? — s mindjárt rá a büszke válasz is odakanyarította: „igen, ismét így cselekednék, mert 45 esztendőnek kellett lennem, hogy végre szabadnak, függetlennek érezzem magam, akire senki se számít és aki senkire se számít ez életben.“

Éppen ezt írta naplójába, mikor új élete kezdetét vette, holott arra semmi kilátása nem volt.

A szerelem köszöntött be hajlékába. A mindent megváltó szerelem... De többé nem egy nő, vagy több nő iránt, akiknek leveleit Frigyes multjával együtt elégette, hanem egy olyan csodálatos szerelmi érzet ébredt fel benne, amelyről ugyan mindig tudott, de bevallani eddig élete röppentyűszerű változataiban: nem adatott alkalom.

Egy holtig tartó igaz szerelem, amelyet Frigyes báró Budapest főváros iránt érzett.

Lehet-e szerelmesnek lenni egy városba?

Lehet, — miután az ember kielégítette mindazon szenvedélyeit, amelyeket az élők és élettelen tárgyak iránt érzett élete folyamán. Az egyes személyű nők után: — Budapest valamennyi nőjébe; az egymagukban unatkozó utcák, egyes házak, egyedül álló tornyok után: — a város valamennyi utcájába, házába és tornyába szeretett bele Podmaniczky. — Ezt a szerelmet valósította meg Podmaniczky Frigyes báró. 1873-iki esztendő

rnak és P. Frigyes a fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnökévé nevezik ki.

II

Az új nagy szerelem családjának első hölgye a Sugár-ut volt, amelynek meghódítására Frigyesünk vállalkozott.

A Sugár-ut úgy feküdt Budapest területén, mint a Duna Magyarországon. Mellette, nélküle, kívül nem lehet elmenni senkinek. A Sugár-utal Pesten nem versenyezhetett senki; a város reménye volt, pedig csak akkor teszi az első kapavágást Podmaniczky Frigyes, Ybl építész és Zofahl mérnök a Hermina-téren, ahol az Operaházat kimérik és megraknak a kiásott földdel egy két-kerekű taligát.

Nedves itt a föld, mert valami eldugult forrás bujkál a Hermina-téren, ahol őszidőben terjedelmes mocsár kerekedik az erre tévedő pesti fiákeres mulatóságára, míg tavasszal és nyáron káka és nád terem, benne fészket rak a vadmadár, vadkacsa kotyog és a békák kurtutyolnak.

Az csak természetes, hogy a betyár is itt hallgatja az éji szelet, mert tisztelőre vidékies csárda dülög a Hermina-téren, amelyben a nyurga Podmaniczky Frigyes megüti fejével a mestergerendát, de a szép betyárvilágnak hamarosan vége lesz itt, amikor a mocsárral együtt a duhajok kedvét is lecsapolják. Podmaniczky Frigyesnek a vadászpuskáját se kell kilőni, hogy a vadmadarak el-takarodjanak e városi tanyájukról, a csárdás fordít egyet a süvegén, a kőművesek és kubisok kintosa lesz a zsi-ványok orgazdjából és egy telekre alkudozik a Sugár-uton, hogy Podmaniczky Frigyesnek kedvében járjon.

Mert Frigyesünk csak azokat a pesti embereket szerette, akik a Sugár-uton házakat építettek.

Itt nem lehetett akármilyen viskót emelni, sőt még az emeléseknek a számát is meghatározta Frigyes. Aki a régi-módi szokások szerint olyan házat akart volna építeni ide is, mint nemrégiben a Józsefvárosban, de Budán tán manapság is szokásos: amely házépítéssel az új építő a szomszédja iránt való mélyes megvetését olyanformán bizonyítaná, hogy a szomszéd házának a hátát fordítja, vagy legalább is a rosszillatú szemétdombokat és emésztőgödöröket füstölögtetné az orra alá: — az nem kapott helyet a Sugár-uton. Itt békeségben kellett építkezni; se háziuraknak, se ház mestereknek nem adatott jog arra nézve, hogy a szomszédságnak nyomban hadat üzenjenek és döglött macskákat hajtsanak udvarába.

*Nincs hatalom, mely ezelőtt megáll —
S nagy lendülettel sapkáját lekapva,
Bele rikkant a zugó forgatagba:
„Aratunk Pál ur!” s kiszól egy nagyot.*

*De úgy fordult, hogy hangja kihagyott;
Mi történt? Bambán szétekintett
S mint olyan, akit szél legyint meg.
Áll némán, megroppanva térdbe,
Maga sem tudja, hogy mi érte.
Úgy rémlik, hátulról kupán ütötték.
Bim-bam! és mintha egyre ütnék,
Egyre ütnék...
Bim-bam, ütök, hogy megszédül bele,
Bim-ban — ezuttal elbántak vele,
Mert ami itt a templom faldt rázza,
E bim-bamot nem vette számításba
S e feledésből esett a hiba.*

*Most szétnéz... Mint a lefűtelt bika,
Komoran áll a megtorpant tömeg.
Bim-bam! zudul le rájuk az öreg,
A harangok közt egyedül való,
Nagy fejedelmi kongató.
A templomajtó tártan nyúl a népnek,
Lehajtott fővel, mint a bekísérték,
Tolulnak be — és nincsen szó, se hang.
Bim-bam! — kong-kong a Rákóczi-harang
Érc-riadója: keljen föl a Bog!*

*Ereszkedik az éj s mindent befog.
Csönd van, a templomajtókat betették,
De idecsap a künnrekedt menyecskék
Elnyújtott halk, sránczó száva.
Tóbiás ott áll — lelki zavara
Már eloszlóban.*

*Az artista lélek
A zuhanásból gyorsan éleg
S mikor a mély árnyból kiválva
A Dombi Ferkó oldalán megállta,
Már érzett sava-borsa a szavának.
Hogy most mi lesz?... Hát odább állok
A földhöz teremtettek most az egyszer
A Pál ur meg a Zákány mester,
De itt leszek rövid napon.
Te itt maradsz Ferkó, redő hagyom
A célirányos kottó propagandát.
És ezzel, mint ki jól végezte dolgát,
Ugy eltűnt, mint a füst.*

— Könnyű a báróknak, ő vette Magyarországon a legolcsóbb telket az operaháza részére! — dörmögtek a Sugár-ut polgárok. — Addig furfangoskodott, amíg a telket jóformán ingyen adták neki, kocsmárossal, betyárral, békával együtt. Neki nem kell törődni a szomszédjával, mert nem lesz szomszédja. De nekünk már mégis csak tudni kell, hogy milyen tüzfalat épít a szomszédunkba Harkányi vagy Haggenmacher. Hogy Táflerről ne is beszéljünk!

Hát az már igaz, hogy Frigyes jó vásárt csinált a mocsaras Hermina-téren. Ötszáz ezer forintot adott az egész térségért, aminek a dupláját is megkaphatta volna, ha spekuláció szempontjából tovább akarta volna adni a telket. A „szaklízásért” majd feleljen Zichy Viktor gróf, (aki felelt is Károly gróf pisztolya előtt ezért és egyébért is, mert abban az időben a bankigazgatókat még ilyen módon is felelősségre vonták), Frigyes azonban csak épített, mert már nem képzeltette el a Sugár-utat anélkül, hogy ott esztendőig fel ne ássa a földet, gödrökkel, meszes-vermekkel, kőműves-állványokkal, kőrákásokkal, töltésekkel állván utját még a gyalogos járókelőnek is. Babel tornyát se építeték ilyen nagy erővel...

— Soha se megyünk ki a Király-utcából a Sugár-utra, — mondogatták azok, akik vasárnaponként a városerdő felé igyekezve, megrettenve vetettek pillantást a malteres-gyárakkal, tégladandárokkal, épületgerendákkal eltorlaszolt Sugár-utra. Csak azt nem értették, honnan győzi Frigyes a munkásai fizetését. Igaz, hogy Kleeh Istvánnak, Frigyes társának van elég pénze, de majd csak elapad ez a kimeríthetetlen forrás is, ha örökké a malterkeverésnél maradnak.

— Talán csak nem akar Podmaniczky is vámot szedni az új uton, mint Széchenyi István a Lánchidon, amikor a pestiek nyakába sózta? — vetette fel a kérdést éppen báró Wodianer, akinek a Marokkói-udvar melletti háza volt egy darabig arra kiszemelve, hogy helyébe Operaházat építsenek. (A báró már zsebében érezte az egymillió és nyolcszáz-ezer forintot, az üzlet-barátai meg is irigyelték a vásárt, amikor jött ez a boldog Podmaniczky a maga rongyos ötszáz-ezer forintos Hermina-terével.)

De nagy fejszólással és gyanúsító hümmögéssel, hátrafont kézzel sétáltak el néha a Sugár-ut irányába Ilkei és Schiffner pesti háziurak is, amikor Ilkei így szólt Schiffnerhez:

— Nagy disznóság lesz még ebből! Majd kiderül Podmaniczkyról, hogy ut-építőnek se megbízhatóbb, mint politikuskának volt. Aki az ellenzéki táborból egyetlen pálfordulással kormánypartívá tud vedleni: arra nem biznék egy kutya-építést sem, annál kevésbé Operaházat.

Máskor Schiffner ur figyelmeztette Ilkei urat arra a körülményre, hogy az épülő Opera olyan messzire esik a város centrumához, hogy oda józanészű ember amúgy se járhat esti előadások megtekintésére. Utóvégre nem mindenki főkapitány vagy polgármester, hogy kardos rendőrt vagy huszárt ültessen a kocsija bakjára, ha színházba megy este. Még nappal is vigyázni kell itt a pénztárcára a töreszkedő zsebtolvajok miatt, este pedig minden kapu alatt utonálló húzódik meg a maga fütykösével vagy drót-hurkával...

Ilkei ur legyintett:

— Nekem trombitálhat a Báró, amíg a tüdeje megszakad. Én este semmiféle muzsika kedvéért nem megyek el hazulról, — felelt Ilkei ur társának, mert ő is ama „megcsalt” háziurak közé tartozott, akinek Hatvani- és Ujvilág-utcák sarkán álló házára már a kontraktust is megcsinálta a régi Közmunkatanács, még pedig 1,600.000 forintot, ahol majd Operaházat építenek.

— Ez a Podmaniczky kijátszott mindenkit, aki valaha jót tett vele. Kijátszotta Tisza Lajost, kijátszotta gróf Szapáry Gézáét, amikor elküldette őt a Közmunkatanács éléről fiúmei kormányzóknak. Egyedül maradt itt Szlávy József miniszterelnökkel, akit minden kora reggel megles a Dunaparton és sétálgatás közben a koránkelő miniszterelnök nem tud megszabadulni a Báró varázsától. Ez a fitka az ördögös Podmaniczkynek, — felelt Schiffner ur, aki ugyancsak nem ok nélkül pártolta azt az eszmét, hogy az Operaház a Károly-köruton építtessék 1 millió 700.000 forintnyi telekvétellel.

Még Harkányi ur is, akinek háza volt a Sugár-uton, a „Foncière” szomszédságában, azt a megjegyzést tette, hogy semmivel se emelkednek a sugáruti telkek árai azzal a körülménnyel, hogy Podmaniczky a „messzi” Hermina-téren építkezik. Itt, a Sugár-ut elején, akár a „Foncière” helyén kellett volna Operát építeni, így volna valami értelme a dolognak... Csak a Károly-kaszárnya nevében nem zsörtölődött senki, pedig éppen a katonai lakotánának volt a legnagyobb sánza arra nézve, hogy Podmaniczky Frigyes helyére színházat épít, ha a Hermina-téri vásár mégse sikerülne.

III

Am nézzük, mit csinált ezalatt a Báró a betyár-lakta, düledező csárdában, a Hermina-téren, amíg személyét és cselekedeteit annyi mindenféle szempontból bírálgtatták a városban!

Éppen nyárvége volt Pesten és Frigyesünk az épülő Operaházhoz női zárandoklatokat szervezett, mert már kor-teszevér korában és ellenzéki követsége alatt megtanulta, hogy a nők segédletével a lehetetlenségek is sikerülnek; míg a nők nemtetszése esetén a legjobb szándéku dolgok is kudarcot vallanak. Frigyesünk, mint mindig hosszú életében: most is különös varázslatot tulajdonított a nők jó- vagy rosszindulatának.

— Nem viselhetném el, hogy a hölgyek ellenzékebe menjenek velem szemben, — mondta és csoportokat szervezett a grófnőkből, akiknek naponként, hetenként bemutatta az Operaház haladó építkezését.

— Itt lesznek a szinpadai sülyesztők! — kalauzolta a grófnőket a földalatti pincékben, ahová a Sugár-ut magasságából szinte szédülten tekintettek alá a dámák. — Innen emelkednek a szinpadra a különböző operákhoz szükséges díszletek, szellemek, ördögök, de ugyancsak ide sülyednek le a tenoristák, ha a közönség és a nagyérdemű páholybérlok tetszését nem nyernék meg! — magyarázta a Báró a hölgyeknek.

— Itt kell valahol a pokolba menni Don Juannak is, — kiáltott fel Szapáry Eliz grófnő, aki megtartván a szabadságharc előtti szokását, férfi módjára ült a nyeregben, még 1875-ben is, amikor sétalovaglásában, a Sugár-uton, az Operaház építkezéséhez érkezett.

Am a negyvenes évekbeli vidám dámák, akiknek segítségével és pártfogásával Podmaniczky Frigyes annyi emlékezetes eszméjét valósította meg: a jótékony célra rendezett Redout-bálokon kívül, példának okáért, Kossuth Lajos pestmegyei követté való megválasztását is, a vidám főrangú nők nem mindnyájan követték Szapáry Eliz példáját, némelyek kényelmes batáron, lágy és lassu ringásu hintókban érkeztek az operaházi építkezések megtekintésére. Így Eszterházy László grófné, aki egykor Orczy Eliz baronessz korában, Széchenyi István előtt dívatba hozta gyönyörű lejtésével a csárdástáncot; midőn az 1838-iki árvíz károsultjainak felségélyezése szempontjából a főúri hölgyek minden áldozatra hajlandók voltak. (Igaz, hogy a „Streich-kvartett” Festetich Leó gróf minden fáradozása mellett se tudta megtanulni a csárdáshoz való zenét, — hogyan várhattuk volna azt egy „vonós-negyestől”, amelyben a primhegedűst Kohannak, a csellistát pedig Slézingernak hívták, — de szerencsére akadt a fővárosban magyar zenész, aki az árvíz-károsultak kedvéért darabidőre elhagyta a „Két pisztoly” vagy a „Zrinyi” megszóktat falat, hogy a grófnőknek muzsikáljon.) — Ugyancsak hintón érkezett az operai építkezés megtekintésére Lónyay Menyhért, az egykori Kappel bankár leánya, akinek Helén hangzásu keresztnevét még a reggelig tartó csárdások se magyarosíthatták Ilkára. Ilka csak egy volt ez időben, még pedig Rosthy Ilka, aki most Trefort Ágoston korában kocsiján megérkezve: az operaházi pinceoduban azt kérdezte Podmaniczkytól, hogy vajjon az engedetlen táncosnők számára építi a báró ur ezeket a földalatti kamarákat, amelyek a velencei olombörtönökhöz hasonlítanak?

— A táncművészetnek a legnagyobb szinpadot építem, amely Magyarországon volt! — felelt Trefortné trefás kérdésére komolyan Podmaniczky és jelenlős pillantást vetett a miniszterné barát-nőjére, Almayné született báró Fellner

Adélra, akinél szebb arcú csárdástáncosnő nem volt a XIX-ik században.

... De az operaházi építkezések megtekintésére meghívtak azok a hölgyek is, akik 1847-ben Pozsonyban, az udvari bálon mutatták be a csárdást V-ik Ferdinánd uralkodó előtt.

Kár, hogy a dámák ezidőtájt már nem viselik vala krinolinok szoknyaikat, nefeletts-virágos kalapkaikat, de már a magyaros pruszlikokat és bokorugrós szoknyaikat sem, amelyben az egykori csárdást lejtették. Batthyány Lajosné gyászruhában, Károlyi Edéné grófné ugyancsak feketében azon áprilisi éjszaka óta, mikor Széchenyi István Döblingben agyonlőtte magát. Frigyes zavardottan kísérette az egykori pozsonyi dámákat új műve bemutatásakor. Mintha bocsánatot akarna kérni most minden mozdulatával azon ellenzéki beszédeért, amelyet a pozsonyi felsőházban elmondott, amely éppen úgy okozója lehetett a később bekövetkezett szomorú eseményeknek, Batthyány Lajos és Széchenyi István tragikus halálának, mint minden szó, amely István főherceg és Kossuth Lajos mellett Pozsonyban elhangzott. — Sokért nem adta volna Frigyes báró, ha a „pozsonyi grófné” látogatása idején az operaházi építkezéseknél üdvözölheti vala azokat a nem „udvarképes” hölgyeket is, akik ugyan nem V-ik Ferdinánd szemelátára, de magán-szalónjukban „en petit comité” is jártak a csárdást, amikor az csak a hazafiak részéről volt divat... Hol van az életvidám Batthyány Kázmérné és a még vidámabb Zichy Mánóné: aki angol nő létere külön órákat vett a csárdás tökéletes megtanulásához, amikor eszéyes nő létere észrevette, hogy ezzel a táncával azokat a férfiakat is meghódíthatja magának, akik éppen azért tartózkodtak e dáma uszályától, mert az udvari bála nem küldetett meghívó a bizonytalan multu és sok megbeszélésre alkalmat adó magaviseletű hölgynek!... Ó, mit nem adott volna Frigyes báró, ha a gyászruhás dámák helyett akár a „kapukulcsával” hódító német énekesnő, akár a vándormadár-éltű „Idégen Nő” jelenik meg, hogy a kalauzolás alatt vig, bátorít, elmes és szerelmes természetű szavakkal biztassák vala további csüggedetlen munkálkodásra Frigyesüket, — habár ezek az urinők igazán távol álltak attól, hogy valaha is udvarképesé váljanak.

— Nem hiszem ugyan, amit a jóindulatú hirtelés beszél, hogy Podmaniczky barátsága kedvéért az operai szinpadon akár Keglevich Gyula vagy Béla, akár Blaskovics Miklós vagy Prónay Pista táncolná a csárdást, de azt mégis remélni merem, hogy némi úri tempó érvényesülni fog az Operában. Így: Monsieur Chicar, a „Cancan”-tánc sampiónja tán mégse kap helvet a szinlapon, — mond elmenőben özevgy Batthyány Lajosné és meglehetősen szigorúsággal nézett Podmaniczkyra. Károlyi Edéné grófné, aki Széchenyi halála óta csak azoknak hitt, akik már meghaltak: szótlanul csatlakozott barát-nőjéhez, midőn a zárt bérkoesiba beszállottak. Ő sem jegyzett elő páholy-bérletet az új dalszínházban.

IV

Frigyes azonban fiatal korától kezdve makacs természetű ember volt, ha valamit fejébe vett: arról nem egykönnyen mondt le. Most, amikor a nőket akarta ismét a pártjára hódítani vállalkozásában (miután a nők révén vélte megnyerni a közvéleményt is), tovább kutatott régi nőismeretségei után, amelyeknek hasznát vehetné.

Igy természetesen nem maradhattak el az operaházi építkezések megszemlélésétől azok a dámák sem, akik bár élethivatásuknál fogva messzire születtek a szinésznői pályától, időnként a jótékony vagy hazafias cél érdekében kénytelenek voltak a nyilvánosság előtt a szinésznők mesterségét utánozni. S ez is volt nevezhető mindig kontárkosnak, mert a társaságheli dámák közül némelyik úgy megállotta helyét a

NAGY ZSIGMOND

ANTI-K, STILUSOS, MODERN BUTOROK

LAZAR-UTCA 3
AZ EGÉSZ HAZBAN

Bednár

Estvéri művelődési központok. Butortere: Buda-pest, VII. Hernád-utca 46. Dembinsky-utca sarkán. Telefon: J. 328-76.

színpadon, hogy még esztendő múlva is jó emlékezetben maradtak szereplésükkel.

Vegyük például azt a hatvanas évekbeli színpadi előadást, amelyet előbb a horvát kárvalottak javára, majd néhány nap múlva a Nemzeti Színház nyugdíjgyűlése javára rendeztek az előkelő hölgyek! A Nemzeti Színház színpadán ekkor megjelent csaknem valamennyi társasági dáma, jövedelmezett is a két előadás olyan tízezer forintot, amelyet a hölgyek részvétele nélkül aligha lehetett volna a pénztelel fővárosban összegyűjteni. De mit meg nem tenne a közönség, amikor a Szigetvári vértanúkból merített élőképben a színpadon megjelenni láthatja Csekonics Leona bárónőt, Orczy Ágosta bárónőt, Odescalchi Anna hercegnőt, Batthyány Ilona grófnőt, Degenfeld Emma grófnőt, akiknek némajátékához Nákó grófnő zongorázott!

Tízennégy esztendő mulott el azóta és az említett grófnőknél legfeljebb annyit változtatott az idő, hogy egyiknek-másiknak karikagyűrű került a balkezére, így Batthyány Ilona ujjára Keglevich Béla gróf gyűrűje a pesti barátok templomában; Keglevich Stefánia ujjára a cinkotai Beniczky Ödön jegygyűrűje... Ámde a hölgyek nem felejtették el még a Szigetvári vértanúk előadását, amelyben a hős Juránics szerepét éppen Podmaniczky Frigyes játszotta, így tehát szívesen eljöttek az operaházi építkezés megtekintésére, amikor a bárótól meghívást kaptak. Csak éppen Berkes Lajos cigányprimás és bandája hiányzott a téglarakások és a malteros-gödrök körül, hogy a kedélyükből mitsem vesztett dámák táncra kerekedjenek itt is, mint mindenütt, ahol a társadalom e legünnepeltebb hölgyei összegyűltek.

A Sugár-utat így is ellepték az ekvipázások, valamint a sétalovaglásukban szünetet tartó gavallérok háttalovakkal és lovászokkal. A kíváncsi, minden helyszínről megfigyelő fogékony fővárosi publikum a város minden részéből az operaházi építkezések felé tartott, hogy itt óraszámra bámulja a mély pincéket, alapépítményeket, földalatti folyosókat, amelyeket az imént látogatott meg a mindenki előtt ismert és népszerű grófnő.

Frigyesünk olyan kifeszített vállalkozást vállalt, mint egy circusz igazgató, Zuffah, a mérnök megtörtölte verejtékező kalapbélését a nyári napban:

— Ugy látszik, nem egészen hiába dolgozunk. A publikum már kezdi észrevenni, hogy itt valami készül.

— Csak a bokréta-ünnepélyig jussunk el, nem mulik el itt óra a kőművesei bámulása nélkül, mérnök ur, — felelt Podmaniczky.

Aminthogy részben már azért is igaza volt ebben Podmaniczkyknak, mert az öreg Breitner, aki nyaranta a nyitott társaságokat eddig a Király-utcán át járatta a Városliget felé, az öreg Breitner is engedett az új idők kívánalmainak, amikor a társaságokat a Sugár-uton át irányította végső céljuk felé. Az ernenélküli társaságokban már a hatvanas évek óta mindig szivarozott Deák Ferenc, — vagy legalább is egy Deák Ferenchez hasonló szürke uriember, aki a kocsisnak lassítást parancsolt, amikor az az operaházi építkezések mellett elhajtott.

A társasági után ellenőrzés szempontjából hajtott maga az öreg Breitner egylovas fogatával, a bakról mindig nagyot köszönt az épületállványokon foglalatokodó Podmaniczky Frigyesnek.

— Reményem, meg van velem elégedve a báró ur, miután már jóelőre ideszoktatott a pasasérokat?

De Frigyes báró szigorúan felelt:

— Akkor volnék megelégedve, ha a kocsisának megtiltaná, hogy mindig egy ingyen fuvar vegyenek maguk mellé a bakra valamely terjedelmes szakácsné alakjában, akinek a magasba való felkapaszkodása miatt néha percekig áll a forgalom.

Breitner elgondolkozott, aztán így felelt:

— Ez éppen olyan kívánság volna, mintha a báró ur a színháza kakasülőinek a látogatásától azt kívánná, hogy illedelmesen viselkedjenek az előadás alatt.

Nem is avatkozott az öreg Breitner a kocsisai szerelmi ügyeibe.

V.

Ámde bármily lelkesítőleg hatottak Frigyes báróra az elbeszélésben már említett hölgyek megismertető látogatásai az operaházi építkezések első nyarán (1875-ben): amikor a drágalátos hölgyek Frici báró látogatását divatba kezdték hozni, amint ezt szívük diktálta, — az operaházi építkezések egyetlen lépéssel sem haladtak előre, minden a régiiben találtatott és Frigyes újra csak a félig kiásott pincékben vezényelte a lelkes hölgycsapatot.

A lóháton érkezett Szapáry Eliz grófnő, miután őt fűzte a legrégebb ismeretség Frigyeshez, őszintén megmondta a magát:

— Meg kell vallani, Frigyes, hogy némelyek már azt hitték, hogy a tavalyi vizit után: nemcsak azt a vén kőművest találják az állványon, akinek olyan bajsa van, mintha csirke-tollat ragasztott volna az orra alá.

— A kőművesek bajsz-viseletébe nehez beleszólni még nekem is, bár teljhatalommal vagyok felruházva az építkezés terén.

— Éppen ez a bökkenő. Némelyek a társaságban ugyanis egyenesen önt okolják, Frigyes, hogy még az idén sem hallhatják a színpadról Perotti Gyulát, a tenoristát és nem hallhatják Turola Emiliát.

A „nemes báró“ a grófnő szavaira őszintén felkacagott:

— „Némelyek“ tehát azt hitték, hogy egy Operaházat egy esztendő alatt fel lehet építeni? „Fix und fertig“ átnyujtani a páholybélőknek, hogy azok ott kritizálva ásitohassanak és a művészek játékát becsümeljék? — Grófnő! Én megmondom önnek, hogy ha már elfelejtette volna: az operaházi építkezéseket már a kezdet legkezdetén legalább is öt esztendőre terveztük, de okom van azt hinni, hogy az öt esztendőből lesz hat, hét, esetleg nyolc esztendő!

— Nos, és ön, Frigyes, nyolc esztendőig akar itt a malteros ládák mellett állni reggeltől estig?

— Csak nyáron, mert télen egyéb dolgom van...

— Hat vagy hét esztendőig várja majd itt a Breitner társaságiján szivarozó idegeneket, a lassu építkezés miatt fohászoló polgárokat, és mindazokat, akik már most szabadjegyért ostromolják őket a megnyitó előadásra? Hány esztendő ön, Frigyes, hogy ilyen hosszú terminusokat ad magának?

A grófnő találó kérdése valóban helyén volt, mert Frigyes ötvenedik esztendjét töltte be, amikor az ember nem ácsoroghat többé esztendőszámra földhányások tetején.

— Talán olyan nagy jövedelmet biztosít önnek ez az álldogálás, hogy a jövedelem kedvéért elviselheti mindazt a gunyt, amelyet növekedő szakálláról, matuzsálemi időre berendezett életéről a szalónokban máris mondanak? — folytatta az attakirozást Szapáry grófnő, miután valakinek már egyszer meg kellett szólalni a fantasztikus báró érdekében.

Frigyes elborongott:

— Kedves Eliz, magának ismerni kellene engem; tudhatná, hogy az elfogadott jövedelmek dolgában én vagyok a legfinnyásabb ember Magyarországon. Nekem azon semmi hasznom sincs, hogy Sugár-utat, meg Operaházat építsek, mert az kötelességem, miután a Közmunkatanács alelnöke vagyok. Fizetsem egy krajcárral sem több, miután hivatalos teendőim kiegészítő részének tekintem csupán az itteni építkezéseket. Az ugynevezett „napidijakról“ pedig éppen az én indítványomra már esztendő előtti lemondott a Közmunkatanács valamennyi tagja. De a „költség-számláról“ is.

Szapáry Eliz grófnő volt olyan okos nő, akivel lehetett ilyen nyugodt tárgyalással beszélni. A grófnő legalább is annyit szenvedett az életben, mint egy férfi, ugyanezért jobb barátot nem választhatott magának Frigyes báró, még a férfiak között sem.

— Ön tehát minden mellékes jövedelem nélkül mászkál itt az Ybl kőművesével együtt a létrákon, segít a malterkeverésben, veszekedik a vállalkozókkal, türi a gunyt és gyanúsítást? Holott igazság szerint, hivatali szobájában pázhatna egész idő alatt?

— Én még csak „tiszteletdíjat“ sem kapok azért, mert itt vagyok. Amint-hogy egyikünk sem kapott külön díjat azért az 52 ülésért, amelyet eddig tartottunk a tanácsstermekben, szabad ég alatt, mindenütt, ahol a tanácskozássra szükség volt.

Szapáry grófnő bizonyos volt abban, hogy Frigyes igazat mondott neki, mert ez az ember nem szokott hazudni. A grófnő tehát egyebet nem tehetett, mint elnevette magát az Operaház pincéjében:

— Most már nem csodálkozom azon, hogy ön a mai napig nem kapott felelést ebben az országban.

Frigyes megértette a tréfát:

— Ezentúl kevésbé számíthatok arra, hogy feleséget kapjak, mert olyan nagy háztartás vezetését vállaltam magamra, amelybe sehogy se illenék bele egy aszszony is a maga aprólékos szeszélyeivel, kívánságaival.

— Mennyibe kerül önnek „ez“ a háztartás?

— Évenként kétszáz ezer forintba. Annyit szabad elköltenem öt esztendőig, amíg az Operaházat felépítem.

— Vezet ön könyveket?

— Természetesen. Az ellenőrzőnek havi száz forintot fizetek azért, hogy pontos és lelkiismeretes legyen, ha valami hibát venne észre.

— Meg tudná ön nekem mondani, hogy mennyi pénzt irányoztak elő az építkezésre?

— Akár álomban is, — felelt Frigyes a grófnő szavaira. — 2 millió 521.467 forintot és 89 krajcárt irányoztak elő. Csak utóbb történt döntés arról, hogy összesen 1 millió forintot költhetnek el, évi kétszáz ezer forintjával.

— És ön mégis a helyén maradt, — ön vizözön előtti öslény? — pattant fel Eliz grófnő, mert ennyi naivságot nem tudott emberben feltételezni még ő sem, holott véleménye szerint, mindenféle fajtáját ismerte az embereknek.

— Én megmondom önnek, hogy önt magyarul mondva, kijátszották ebben az ügyben, kedves Frigyes. Tudja ön, hogy Bécsben „kraach“ van, amely előbb-utóbb átszapporozná Magyarországra is? A telek-svindli lovagjai már Pesten is egymásután adják be a kulcsot éppen az ön Sugár-utján. A spekulánsok csödbe mennek és az idej nyáron éppen úgy el látogat a kolera Pestre, mint akár tavaly. Ön pedig itt áll az operaházi töltesen és két hét múlva, amikor a kétszáz ezer forint elfogy: nem fogja tudni miből fizetni a munkásokat. Vajjon, ki dicséri meg ezért, Frigyes? A bécsi krachtól rettegő vállalkozók, akik nem tudják, hogy melyik percben kell eltűnniük Pestről? A munkások, akik az építkezések beszüntetése miatt kereset nélkül maradnak és egyedüli foglalkozásuk marad a kolerás-halottak eltemetése? Vagy talán a kormány dicséri meg önt, miután megtakarított neki néhány ezer forintot, amelyet ezen a nyáron még okvetlenül el kellene költeni az építkezés folytatásához?

Frigyesel, mióta az operaházi tölteseken sétáltatta beszegett zsakettjét, csikos szürke nadrágját és hatalmas, rőtbarna pofaszakállát, ily őszintén még nem beszélt senki. Regényes és minden uriemberhez illő gesztusnak vélte, hogy most a kormány szolgálatában éppen olyan önfeláldozással teljesítse kötelességét, mint akár ellenzéki hazafi korában, amikor vagyonát pazarolta el az ellenzéki eszmék kedvéért, amely eszméknek következtében annyi viszontagságos évtizedet szenvedett el Magyarországon...

Frigyes rövid hallgatás után ezt kérdezte Szapáry Eliztól:

— Azt hiszi tehát, Eliz, hogy most is, mint végig eddig életében: hábavaló munkát végzek amikor kötelességemet teljesítem?

Volt valamely különös rezgés, szokatlan érzés a Podmaniczky Frigyes hangjában, amely meghökkentette Szapáry Elizt.

— Azt hiszem, hogy nem értett meg egészen, Frigyes. Nem egészen azt akartam mondani, mint amilyen értelmet a szavaimnak tulajdonít. Én csak arra szeretném figyelmeztetni, hogy ön nem többé az az élete elején álló ifju, aki akkor volt, amikor megismertem és ráértünk mindketten az élet üdvét, könynyelműségét gondatlanul élvezni, mert még hosszú-hosszu esztendők álltak előttünk, amikor jóvátehetjük az esetleg elkövetett hibákat, kipótolhatjuk az el-

Mielőtt
csillár
szükségletét beszérel, tekintse meg az
ELEKTRA CSILLÁRGYÁR
VII. kerület, Dob-utca 42. sz. alatt! kiállítását
Címre tessék írni. Kérjen képes árjegyzéket!
Telefon: József 426-77.

pazarolt napokat, az abban hagyott teendőket. Most már takarékoskodni kell az évekkal. Nem helyeslem, hogy ilyen hosszú és bizonytalan munkába fogott, mint az Operaház építése. Hamarabb, könnyebben, mondhatnám kalappal kell elfogni a siker pillangóját, mert az oly messzire elrepül tőlünk, hogy soha be nem érhetjük.

— Tehát megint nincs megelégedve velem, Eliz, mint ahogy életében szívből sohasem dicsért?

— Nem tehetek róla. Önnek éppen úgy nem hazudhattam, mint ön nem mondott nekem sohasem valót! Nem lehetek megelégedve egy jobb sorsra méltó emberrel, aki megint olyan munkának az elvégzésébe fogott, amelynek sikerét tán soha se láthatja.

Frigyes sóhajtott:

— Bár csak egyetlen tervemnek a sikerét megérhettem volna!

Szapáry Eliz most elérkezettnek látta az időt, hogy végre közölje Frigyesel azt a tervét, amelynek megbeszélése végett a meszesgödrök közé jött ez a nagy-érdemű amazon (holott Frigyes még mindig azt hitte, hogy a csirke-tollas kőművest akarta csak látni).

— Kedves barátom, maga életbiztosítása révén nem kerülhet abba a terhes szituációba, hogy nem lesz majd kéznél az a kétszáz forint, amiért tisztességesen eltemetik az embert. Tapasztalatait se öregbítheti azzal, hogy itt olyan színházat épít, amelyben majd más lesz az igazgató. Én ma este régi barátaimnál, Tisza Kálmánéknál vagyok családi összejövetelen. Mit szólna ahhoz, ha kineveztetném önt egy már felépült és jókarban tartott színház igazgatójává, ahol aztán eredményesebben dolgozhatna, mint itt a földhányások tetején a targoncások és malter-keverők között?

— Talán csak nem a Nemzeti Színházra gondol? — kérdezte Podmaniczky Frigyes a nagy elhatározású hölgyet, aki már annyiszor mozgatta meg éltét tespedései közepette.

— A Nemzeti Színházra gondolok, mert Kálmán barátunknak régi terve, hogy rendet csináljon itt a színészek között. Ön van kiszemelve erre az állásra...

— Miután itt hozzáértésemet már bizonyítottam a téglarakásoknál! — kiáltott fel Podmaniczky. — Nem, kedves Eliz, most az egyszer nem hallgatók önre. Megmaradok itt mézkeverőnek. Nem vállalom el olyan állást, amelynek betöltéséhez nem értek.

— Ugyan, milyen állása volt idáig, amelynek betöltéséhez értett volna a becsületes jóakarátán kívül? — pattant fel a grófnő. — Pár nap múlva a hivatalos lapban megjelenik a kinevezése, addig pedig legyünk a régi jóbarátok.

Frigyes mielőtt felelhetett volna: már egyedül találta magát a Sugár-ut közepén a földhányáson. Az amazon háttalován nyargalt a város felé, amely ez időtájt még messzire esett ide. A „nemes bárónak“ volt ideje elgondolkozni azoknak a sorsán, akik nők barátságának a kultiválásával töltötték életüket. Végre eljutunk abba a helyzetbe, hogy a nők rendelkeznek a sorsuk felett, anélkül, hogy igazában joguk volna hozzá. Mert a nők akarata mindig erősebb a férfiakénál, midőn azok már mentesítve is éreznék magukat a nők veszélyes befolyása alól.

— Milyen kár, hogy nem falaztunk be egy nőt az Operaház falába, mint az a középkorban volt szokásos az épület-körműveseknél — mond Frigyes Zuffahl mérnökhöz intézve szavait, midőn e napon még egyszer megszemlélte az operaházi építkezést. (Egy életrajzból.)

37 év óta fennálló

Rex Henrik Tivadar

cégünk felszámol. Dus választéku raktárunkat (csillár, üveg, porcellán, bronz mű- és dísz tárgyak) mélyen leszállított árban kiárultjuk

Rex Henrik Tivadar cég

felszámolás alatt

IV., Váci ucca 34. szám